

АДМІНІСТРАТИВНЕ, ФІНАНСОВЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Ю. О. Тополь*

ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА ВАЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Перехід незалежної України до ринкової економіки з багатоманітністю форм власності і систем господарювання, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності та надання суб'єктам господарювання права самостійного виходу на зовнішній ринок обумовили становлення нових суспільних відносин, зокрема у сфері обігу та використання валюти.

У зв'язку з цим підвищується роль національного законодавства у визначенні статусу іноземної валюти, порядку її обігу, забезпеченні пріоритету національної валюти, захисту її купівельної спроможності, врегулювання факторів, які впливають на конвертованість національної валюти. Операції з валютою є складовою частиною грошово-кредитної сфери держави та впливають на її економічний розвиток і стан державного бюджету. Але разом із тим валютні відносини є складовою і ключовою формою міжнародних економічних зв'язків.

Зазначені фактори обумовили появу фактично нового інституту фінансового права, норми якого принципово по-новому регулюють відносини щодо використання іноземної валюти.

Стан та рівень досконалості правової регламентації валютних відносин значною мірою детерміновані станом наукової розробки самих категорій “валютні правовідносини” та “структура валютних правовідносин”. Відповідно до цього, метою даної статті є теоретичний аналіз названих категорій з урахуванням нових реалій та практики валютних правовідносин, що є передумовою для формулювання наукових положень, спрямованих на розвиток теорії валютних відносин в Україні та національного законодавства, що регламентує цей вид суспільних відносин.

Питання щодо поняття і структури валютних правовідносин має достатньо тривалу традицію. Ще за радянських часів у спеціальній літературі мали місце спроби дати визначення

© Тополь Ю. О., 2006

* професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права, кандидат історичних наук, доцент

категорії валютні відносини в працях таких вчених, як І. П. Айзенберг, А. Б. Альтшулер, В. Ф. Гарбузов та інші. Але ці визначення були адаптовані до умов адміністративно-командної економіки та існування валютної монополії держави, а тому вони не відповідають сьогоднішньому змісту цих відносин¹. Значним внеском у наукове дослідження проблеми поняття та структури валютних правовідносин відповідно до нових реалій, пов'язаних із ринковою економікою, лібералізацією цих відносин, значного розширення кола суб'єктів даних відносин стали праці таких відомих вчених як О. Ф. Аверьянов, В. П. Богун, Л. К. Воронова, Є. В. Карманов, О. А. Костюченко, А. К. Колпаков, М. П. Кучерявенко, П. С. Пацурківський, Л. А. Савченко, В. В. Цветков та багатьох інших.

Кожен із названих авторів досліджував окремі аспекти цієї проблеми. В той же час комплексного дослідження даного поняття не проводилося.

Сталим є уявлення про те, що валютні відносини становлять окремий інститут фінансового права, який заслуговує на його чітке визначення. Відомий радянський спеціаліст у галузі фінансового права І. П. Айзенберг зазначав, що виникнення валютних відносин пов'язано зі здійсненням зовнішньоторговельних, зовнішньокредитних та неторговельних операцій з іноземними державами². Схожу позицію займають і деякі інші автори. Так, у фінансово-кредитному словнику вказується, що валютні відносини — це суспільні відносини, які пов'язані з функціонуванням валюти при здійсненні зовнішньої торгівлі, наданні економічних та технічних послуг, отриманні за кордоном різноманітних кредитів та позичок, укладанні угод при купівлі валюти і таке інше³. Така точка зору щодо змісту валютних правовідносин є зрозумілою, оскільки валютних правовідносин у внутрішньодержавному обігу СРСР за умов існування валютної монополії бути не могло.

Перехід України до ринкової економіки, визнання та захист права приватної власності розширив сферу правового регулювання майнових відносин. Зокрема, у сферу правового регулювання майнових відносин із 1991 року поступово входили і відносини, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням валютними цінностями. Таким чином, в економічній сфері виникли нові відносини, які потребували правового регулювання.

З огляду на це наведені визначення валютних відносин у нових економічних умовах розвитку України та її інтеграції у світове господарство є неприйнятними. Дані визначення не відтворюють достатньою мірою зміст валютних відносин, тому що розглядають їх як відносини лише по використанню валютних засобів для здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями, проте, на нашу думку, валютні відносини мають набагато ширший зміст. Такий односторонній характер розгляду валютних відносин є невиправдано спрощеним, але він був детермінований своїм часом.

Валютні правовідносини виникають між різними суб'єктами щодо специфічного об'єкта — валютних цінностей. Ці правовідносини реалізуються через правомочності володіння, використання та розпорядження валютними цінностями. Насамперед, розглянемо валютні правовідносини з точки зору їх структурної побудови.

Першим структурним елементом валютних правовідносин є суб'єкти валютних правовідносин. Суб'єктів валютних правовідносин можна поділити на дві групи.

До першої групи суб'єктів валютних правовідносин, так званих управлінців, слід віднести органи валютного регулювання і контролю та агентів валютного контролю. До суб'єктів, що здійснюють валютне регулювання та контроль належать:

¹ Айзенберг И. П. Валютная политика СССР. — М.: Соцектиз, 1962. — С. 268.

² Там же.

³ Финансово-кредитный словарь. В 3-х томах / Гл. ред В. Ф. Гарбузов. — М.: Финансы и статистика, 1984. — Т. 1. — С. 191.

1) Органи державного управління: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економіки України; Міністерство фінансів України; Національний банк України; Державна податкова адміністрація України; Міністерство транспорту та зв'язку України; Державна митна служба України.

2) Агенти валютного контролю.

Відповідно до п. 2 Положення про валютний контроль, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 року № 49 агентами валютного контролю виступають уповноважені банки, які здійснюють контроль за валютними операціями резидентів та нерезидентів через ці банки. Змістом цього контролю є запобігання проведенню через ці банки незаконних валютних операцій або своєчасне інформування уповноваженими банками у випадках та в порядку, встановленому чинним законодавством, відповідних державних органів про порушення, пов'язаних з проведенням валютних операцій.

На відміну від органів валютного контролю, агенти валютного контролю не мають права видавати нормативно-правові акти, що регламентують порядок здійснення валютного контролю. Їх компетенція обмежена контрольними функціями за дотриманням валютного законодавства резидентами та нерезидентами.

Другу групу суб'єктів валютних відносин становлять особи (юридичні та фізичні), які здійснюють в Україні та за її межами операції з валютними цінностями.

Держава як особливий суб'єкт валютних правовідносин реалізує свої повноваження через механізм здійснення валютної політики. Валютну політику держави можна визначити як вплив держави, в особі уповноважених нею органів, на учасників валютних правовідносин шляхом здійснення заходів, спрямованих на досягнення цілей валютної політики, а саме:

- регулювання валютного ринку через ринкові механізми;
- встановлення прямих валютних обмежень та валютний контроль.

Також органи управління через правові приписи виражають права та встановлюють обов'язкові для виконання суб'єктами другої групи правила поведінки на валютному ринку України та здійснення валютних операцій на ньому.

Друга група суб'єктів валютних відносин відрізняється особливим складом учасників, для характеристики прав та обов'язків яких основне значення має віднесення їх до категорії "резидентів" чи "нерезидентів". Ці спеціальні поняття відіграють важливу роль для всього процесу валютного регулювання. Зокрема, участь у валютних відносинах цих суб'єктів визначає структуру та зміст Декрету КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю"⁴, який не дає визначення поняття суб'єктів валютних правовідносин, але поділяє всіх учасників валютних операцій на резидентів та нерезидентів.

До резидентів згідно з п. 5 ст. 1 Декрету належать:

- фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;
- особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи, із місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України;
- дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств та організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

До нерезидентів п. 6 ст. 1 Декрету належать:

⁴ ВВР. — 1993. — № 17. — Ст. 184.

- фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;

- особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), із місцезнаходженням за межами України, які створені та діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України;

- розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Поділ суб'єктів валютних правовідносин на резидентів та нерезидентів повністю відповідає світовій практиці, оскільки за основу визначення резиденства фізичних осіб використано постійне місце проживання на території України, а резиденства юридичних осіб використаний критерій місця створення цього суб'єкта.

Другим структурним елементом валютних правовідносин є об'єкти. Загальна теорія держави та права визначає об'єктом правовідносин матеріальні та нематеріальні цінності, стосовно яких виникають дані суспільні відносини⁵.

Виходячи з цього положення, можна стверджувати, що об'єктами валютних правовідносин є валютні цінності, тобто такі цінності, щодо яких валютним законодавством установлений особливий режим обігу на території країни та при перетинанні її кордонів.

Так, згідно зі ст. 1 Декрету КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" до валютних цінностей належать:

- валюта України — грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають у обігу чи такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу;

- кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших фінансових установах на території України;

- платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України;

- іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу чи такі, що вилучають з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу;

- кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових одиницях, що перебувають на рахунках чи вносяться до банківських та інших фінансових установ за межами України;

- платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті чи банківських металах;

- банківські метали — це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з цінних металів.

Визначення іноземної валюти, що міститься в національному законодавстві, не враховує можливість обігу і використання на валютних рахунках іноземних грошових знаків на території України. З огляду на це, заслуговує на увагу доктринальне визначення іноземної валюти. Так, на думку В. П. Богуна, під іноземною валютою як засобом платежу слід визнавати "міжнародні

⁵ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. — К., 1994. — С. 129.

грошові знаки іноземних держав у вигляді банкнот, монет, білетів державної скарбниці, казначейських білетів, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу чи ті, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на нові грошові знаки, що замінюють їх в обігу, кошти в грошових одиницях іноземних держав, міжнародних грошових одиницях чи у розрахункових одиницях, що використовуються у міжнародних розрахунках та знаходяться на рахунках ви вкладках у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами”⁶. На наш погляд, відповідні зміни у визначенні змісту поняття іноземної валюти необхідно закласти і в проєкті Закону України “Про валютне регулювання”, оскільки в останньому міститься визначення, продубльоване з Декрету.

Термін “валюта” означає грошову одиницю будь-якої держави (національна валюта) чи іноземної держави (іноземна валюта)⁷. В юридичній енциклопедії термін валюта вживається в трьох значеннях:

- 1) грошова одиниця, яка є основою грошової системи держави, зокрема, гривня в Україні;
- 2) тип грошової системи держави — в Україні валюта паперова;
- 3) грошові знаки зарубіжних країн, кредитні документи (векселі, чеки та інші), які використовуються в міжнародних розрахунках⁸.

Останнім структурним елементом валютних правовідносин є зміст валютного правовідношення.

Загальновідомо, що юридичний зміст правовідношення — це зафіксовані в нормах права суб’єктивні юридичні права та юридичні обов’язки їх учасників.

Суб’єктивне право розуміється як міра можливої поведінки, що належить уповноваженій особі для задоволення її інтересів та потреб і яка забезпечується відповідними юридичними обов’язками інших осіб.

Юридичний обов’язок — це покладена на зобов’язану особу і забезпечена можливістю застосування засобів державного примусу міра необхідної поведінки, яку вона повинна здійснювати в інтересах уповноваженої особи.

Фактичний зміст правовідносин — це реально здійснювані учасниками правовідносин дії, спрямовані на реалізацію їх суб’єктивних прав та юридичних обов’язків.

Юридичний зміст валютного правовідношення становлять суб’єктивні права та обов’язки його учасників. А. Б. Альтшулер у своїй праці зазначає, що особливості правовідносин, які виникають у процесі валютного співробітництва, проявляються в змісті прав та обов’язків їх учасників⁹.

Основою при визначенні прав та обов’язків сторін є ст. 2 Декрету КМУ “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”, яка прямо встановлює можливість як для резидентів, так і для нерезидентів бути власниками валютних цінностей, які знаходяться на території України.

З прийняттям Декрету валютні цінності отримали статус об’єктів права, але при цьому, враховуючи їх специфіку, роль і значення в цивільному обігу, вони отримали детальну регламентацію зі сторони держави. Так, у п. 2 ст. 2 зазначеного Декрету встановлено, що резиденти

⁶ Богун В. П. Правове регулювання розрахунків в іноземній валюті у зовнішньоекономічних відносинах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / НАН України. Інститут економіко-правових досліджень. — Донецьк, 2001. — С. 8.

⁷ Российская банковская энциклопедия / Гл. ред. И. О. Лаврушин. — М.: ЗТА, 1995. — С. 87.

⁸ Костюченко О. А. Валютне регулювання, валютний контроль // Юридична енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія, 1998. — С. 300;

⁹ Альтшулер А. Б. Международное валютное право. — М.: Международные отношения, 1984. — С. 21.

та нерезиденти мають право здійснювати валютні операції з урахуванням обмежень, встановлених, як Декретом “Про систему валютного регулювання і контролю”, так і іншими нормативними актами валютного законодавства України.

Зазначимо також, що в тексті ст. 2 Декрету говориться тільки про те, що резиденти та нерезиденти України мають право бути власниками валютних цінностей, які знаходяться на території України. Крім того, відповідно до Декрету резиденти наділені правом власності на валютні цінності, що знаходяться за межами України, крім випадків, передбачених законодавчими актами України. Таке право у резидентів може виникнути за таких підстав:

- наслідування громадянами валютних цінностей;
- виручки іноземної валюти суб'єктом підприємницької діяльності від реалізації за кордон своєї продукції.

Крім вище перелічених підстав виникнення права власності, право власності резидентів зберігається на інвестовані ними валютні цінності за кордон. При цьому слід зазначити, що резиденти зобов'язані отримати ліцензію на здійснення інвестицій за межі України. Порядок та умови надання таких ліцензій визначаються Національним банком України¹⁰.

Учасники валютних відносин, виходячи зі змісту закріплених в ст. 2 Закону України “Про власність” від 7 лютого 1991 року¹¹ та в главах 24, 25 Цивільного кодексу України правомочностей власника, володіють, користуються та розпоряджаються валютними цінностями в межах, визначених законом. Тобто, учасники валютних правовідносин мають можливість фактичного володіння валютними цінностями, використання корисних властивостей з належних ним валютних цінностей, що фактично кореспондується в розпорядження ними. При цьому, в ст. 13 Закону України “Про власність” у переліку об'єктів права приватної власності валюта та валютні цінності відсутні.

Що стосується юридичних прав та обов'язків відповідних суб'єктів валютних правовідносин, то вони становлять нерозривну єдність є в своїй сукупності юридичним змістом суспільних зв'язків.

Відносно визначення змісту валютних правовідносин можна констатувати, що у законодавстві немає чіткого переліку прав та обов'язків резидентів та нерезидентів. На нашу думку, основні права та обов'язки резидентів та нерезидентів повинні бути уніфіковані та закріплені саме в Законі “Про валютне регулювання”.

До основних прав резидентів та нерезидентів, які здійснюють в Україні валютні операції, належать:

- право на володіння, користування та розпорядження валютними цінностями в межах, дозволених валютним законодавством;
- право на здійснення валютних операцій, які не заборонені законодавством України
- право отримати для ознайомлення акти перевірок, проведених органами і агентами валютного контролю;
- право оскаржити дії агентів валютного контролю перед відповідними органами валютного контролю, а також дії органів валютного контролю згідно з порядком, встановленим законодавством України.

До обов'язків резидентів та нерезидентів України належать:

- обов'язок здійснювати валютні операції відповідно до вимог чинного законодавства;
- обов'язок надавати органам та агентам валютного контролю документи та інформацію, що стосується здійснення валютних операцій;

¹⁰ Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон, затверджена постановою НБУ від 16.03.1999 р. // ОВУ. — 1999. — № 17. — С. 754.

¹¹ ВВР. — 1991. — № 20. — С. 249.

- обов'язок вести облік та складати звітність за валютними операціями;
- обов'язок виконувати вимоги органів валютного контролю щодо усунення виявлених органами та агентами валютного контролю порушень чинного законодавства.

До викладеного можна додати, що юридичним змістом валютних правовідносин є реальні дії учасників таких правовідносин по здійсненню права та обов'язків, тобто — це спосіб дозволеної чи необхідної поведінки, встановленої нормами валютного законодавства.

Доцільно відмітити, що в даний час не існує законодавчого закріплення поняття “валютні правовідносини”, але в працях багатьох авторів, які займаються вивченням цих питань на сучасному етапі розбудови правової держави, були зроблені спроби наукового обґрунтування підстав виникнення, зміни та припинення валютних правовідносин, їх визначення та структури.

Так, зокрема, деякі російські вчені пропонують розглядати валютні правовідносини як суспільні відносини, що урегульовані нормами національного валютного законодавства країни і міждержавними угодами¹², або як сукупність врегульованих правом суспільних відносин, які виникають стосовно чи у зв'язку з використанням валютних цінностей в процесі валютного регулювання, валютного контролю і валютного обігу¹³.

Аналіз літературних джерел дає підстави зробити висновок, що валютні правовідносини є специфічним видом фінансових відносин і регулюють, з однієї сторони, здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності операцій на міжнародному валютному ринку, а з іншої — діяльність держави та її уповноважених органів по створенню та використанню валютних фондів.

Ряд вчених у галузі фінансового права неодноразово висловлювали думку про те, що валютна монополія, валютне регулювання, валютне законодавство є розділом, підгалуззю та інститутом фінансового права та входить до його особливої частини¹⁴. Однак, на думку Н. В. Сапожникова суспільні відносини, які врегульовані нормами валютного законодавства, входять переважно до предмета трьох галузей права — фінансового, підприємницького і цивільного¹⁵. На нашу думку, із точки зору урегульованості нормами права, валютні відносини є комплексними, оскільки підпадають під дію не тільки фінансового права, а також і інших галузей права.

Так, регулювання цих суспільних відносин здійснюється нормами цивільного, міжнародного приватного, адміністративного, банківського права, оскільки, порядок і умови укладання зовнішньоекономічних договорів та істотні умови цих угод, зокрема, визначення валюти платежу та порядок здійснення розрахунків регулюється міжнародним приватним та цивільним правом, порядок формування відповідних валютних коштів, необхідних для оплати імпортованих товарів чи порядок використання валютних надходжень на рахунки відповідних суб'єктів, що зрештою призводить до формування валютних фондів, регулюється нормами фінансового права. Порядок отримання ліцензій на здійснення операцій з валютними цінностями врегулюється банківським правом, відповідальність за порушення норм валютного законодавства встановлюється адміністративним та фінансовим правом.

Стосовно питання оцінки валютного правовідношення як комплексного інституту, то треба виходити з того, що існують змішані інститути, в яких майнові правовідносини тісно

¹² Андреев Е. П., Царева О. Е. Основы валютного законодательства: Учебно-методическое пособие / Под ред. Е. П. Андреева. — М., 1998. — С. 5.

¹³ Емелин А. В. Проблема финансово-правового регулирования валютных отношений в Российской Федерации: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Московская государственная юридическая академия. — М., 2000. — С. 9.

¹⁴ Финансово-кредитный словарь. В 3-х томах / Гл. ред В. Ф. Гарбузов. — М.: Финансы и статистика, 1984. — Т. 1. — С. 191; Химичева Н. М. Финансовое право: Учебник / Отв. ред. Н. И. Химичева. — М.: БЕК, 1996. — С. 22-23.

¹⁵ Сапожников Н. В. Валютные операции коммерческих банков. Правовое регулирование. — М.: Юрист, 1999. — С. 37.

переплітаються з іншими правовідносинами. Такі інститути слід відносити до цивільного права та інших галузей, залежно від того, які відносини найбільш характерні для даного інституту, але віднесення такого інституту не до цивільного, а до інших галузей права не виключає, відповідно, застосування до нього норм цивільного права. Все вищенаведене є справедливим і щодо валютних правовідносин. Так, під час реалізації суб'єктами валютних правовідносин свого права розпорядження належно їм іноземною валютою не виключається застосування до таких суспільних відносин норм цивільного права, оскільки мова йде про перехід права власності на валютні цінності від одних суб'єктів до інших шляхом продажу таких цінностей на міжбанківському валютному ринку. Такий продаж, на перший погляд, є цивільно-правовою угодою, але, по суті, її учасники обмежені в своїй оперативній самостійності і діють у межах правил поведінки, що встановлені державою і невиконання яких тягне застосування державними органами заходів адміністративного примусу. Такі відносини мають не тільки майновий характер, а й владно-майновий характер, що притаманно фінансовим правовідносинам, хоча їх особливий характер не виключає застосування до них норм цивільного права.

Як вже зазначалося, правове регулювання валютних правовідносин здійснюється різними галузями права, але, не зважаючи на неоднорідність правових норм, що регулюють дані правовідносини, провідною галуззю в справі державного управління кредитно-фінансовою сферою та створення і використання валютних резервів та фондів є фінансове право. Валютні правовідносини є специфічним різновидом фінансових правовідносин, і це підтверджується тим, що вони відповідають найважливішим особливостям фінансових правовідносин.

Загальноприйнято, що найважливішими особливостями фінансових правовідносин є те, що:

- фінансові правовідносини виникають у процесі фінансової діяльності держави;

- об'єктом фінансових правовідносин є кошти, точніше фонди коштів, які формуються, розподіляються та використовуються внаслідок реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

- однією зі сторін у фінансовому правовідношенні завжди виступає держава чи її уповноважений орган;

- фінансові правовідносини не передбачають рівності сторін;

- фінансові правовідносини виражають організуючу роль держави в процесі розподілу та перерозподілу національного доходу держави;

- фінансові відносини мають державно-владний майновий характер, тому ці суспільні відносини можна визначити як владно-майнові¹⁶.

Аналіз цих особливостей фінансових правовідносин дозволяє говорити, що валютним правовідносинам також властиві всі ознаки фінансових, а саме: валютні правовідносини складаються у сфері фінансової діяльності держави, яка чітко регламентує порядок утворення і використання централізованих та децентралізованих валютних фондів. До зазначених валютних фондів згідно зі ст. 14 Декрету КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" належать Державний валютний фонд України, республіканський валютний фонд, місцеві валютні фонди та інші.

Підставою для виникнення валютних відносин є здійснювана державою планова діяльність з утворення та використання необхідних валютних фондів.

Валютним відносинам у більшості випадків притаманний владно-майновий характер, тобто один із суб'єктів наділений державою владними повноваженнями щодо інших учасників валютного правовідношення. Це підтверджується повноваженнями НБУ, який здійснює управління в сфері

¹⁶ Алісов Е. А. Финансовое право: Учебное пособие. — Х.: Эспада, 1999. — С. 38.

обігу та використання іноземної валюти відповідно до ст. 2 Закону України від 20.05.1999 року “Про Національний банк України”¹⁷ — “Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління”. Отже, для валютних відносин характерна наявність уповноваженого державою контролюючого суб’єкта, зокрема, НБУ.

Суспільні відносини, які врегульовані нормами валютного законодавства, не обмежуються відносинами, які виникають у процесі створення, розподілу та використання грошових фондів держави з метою реалізації її завдань, а й тісно пов’язані з суспільними відносинами, що виникають в сфері державного управління фінансово-кредитною системою в цілях забезпечення інтересів держави, тобто мають комплексний характер і є предметом фінансового та адміністративного права.

Аналіз нормативно-правових актів та спеціальної літератури дозволяє нам уточнити визначення валютних відносин і пропонувати наступну редакцію: “Валютні правовідносини — це врегульовані нормами права відносини, які виникають у фінансово-кредитній сфері щодо утворення та використання централізованих та децентралізованих валютних фондів держави, органів місцевого самоврядування та суб’єктів господарювання і мають комплексний та владно-майновий характер”.

Стаття рекомендована до друку кафедрою конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права (протокол № 3 від 13 жовтня 2006 року)

¹⁷ ВВР. — 1999. — № 29. — С. 238.